

bilimname XXX, 2016/1, 539-559
Geliş Tarihi: 08.02.2016, Yayın Tarihi: 22.04.2016

BEBEKLİKTEN YETİŞKİNLİĞE İNANÇ AŞAMALARI*

İnanç Gelişim Teorisinin Otuz Yılı Üzerine Düşünceler

James W. FOWLER & Mary Lynn DELL

Çev: Mustafa ULU

Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
mustafaulu@erciyes.edu.tr

Öz

İnanç gelişimi teorisi, ilk olarak 1970'ler (Fowler, 1974) ve 80'lerde (Fowler, 1981), insanoğlunun Tanrıyı ya da yüce bir varlığı zihninde nasıl kavramsallaştırdığının evrimi ve bu yüce varlığın bireyin çekirdek temel değerler, inançlar ve onun kişisel hayatı ve diğer insanlarla ilişkilerindeki anlamlara nasıl bir etkisi olduğunu anlamak adına bir çerçeve olarak öne sürülmüştür. Bu teorik çalışma, hem dini hem de ruhsal gelişimdeki biçimlendirici etkisinden ötürü (bu ciltte çoklu atıflar da yer almaktadır) tamamıyla dile getirilmeyi ve çıkış noktalarının yeniden anlatılmasını hak etmektedir. Bu bölüm yazarın inanç gelişimi teorisinin ilk geçmişini sunmakta, çoğunlukla çocuklarda ve yetişkinlerde görülen bu aşamaları özellikle vurgulayarak önemli noktalarını okuyucuya tanıtmaktadır. Ayrıca bir araya getirilmiş birkaç cilt makalenin ışığında alandaki bilim insanları tarafından inanç gelişim teorisi hakkındaki eleştirel ve yapıcı değerlendirmeler gözden geçirilmektedir.

Anahtar kelimeler: İnanç, Gelişim, Teori, James W. Fowler, Ergenlik.

STAGES OF FAITH FROM INFANCY THROUGH ADOLESCENCE Reflections on Three Decades of Faith Development Theory

Abstract

Faith development theory was pioneered originally in the 1970s (Fowler, 1974) and 1980s (Fowler, 1981) as a framework for understanding the evolution of how human beings conceptualize God, or a Higher Being, and how the influence of that Higher Being has an impact on core values, beliefs, and meanings in their personal lives and in their relationships with others. Because of the formative influence of this theoretical work in both religious and spiritual development (including multiple references in this volume),

* Fowler, James W. & Dell, Mary L.; *“Stages Of Faith From Infancy Through Adolescence Reflections On Three Decades Of Faith Development Theory”*, **The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence**, Ed.: Eugene C. Roehlkepartain, Pamela E. King, Linda Wagener, Peter L. Benson, SAGE Publications, California, 2006, s. 34-45.

it merits full articulation and a recounting of its origins. This chapter gives the early history of the author's faith development theory and introduces readers to its key concepts, with special emphasis on those stages most commonly seen in children and adolescents. It also reviews some of the critical and constructive assessments of faith development theory by scholars in the field, through the lenses of several volumes of collected articles.

Keywords: Faith, Development, Theory, James W. Fowler, Adolescence.

A. İnanç Gelişimi Çalışmalarının Doğuşu ve Gelişimi

1968 Amerika'sında Harvard İlahiyat Fakültesi, Vietnam savaşı konusunda büyük ölçüde ayrıştırıcı bir kavga ortamında çok çeşitli öğrenci gruplarının din bilimi okuduğu bir yerdi. Bu, ayrıca Yurttaşlık Hakları Hareketinde de kutuplaşmanın arttığı bir dönemdi. Bu zemine karşı, Yorumcunun Evi denilen bir dinlenme merkezindeki (Hacıların İlerleyişi mekânından sonra) deneyimlerim ile dini uyanış ve insani gelişim tecrübelerini açıklayan uygulamalı teolojiye olan ilgimden dolayı ilahiyat öğrencilerinin yüksek lisans programı için ilk dersimi geliştirdim. Öğrencilerin, ailelerindeki ve inanç topluluklarındaki biçimlendirici inanç tecrübeleri kadar şüphe dinamiklerine de değer vermelerini istiyordum. Bu ilk dersi *'Tecrübenin Sembolleştirilmesi Olarak Din Bilimi'* şeklinde adlandırdım. H. Richard Niebuhr ve Paul Tillich, benim Erik Erikson, Robert Bellah ve diğer birkaç sosyal bilimler kaynağından okumalarla ilişkilendirdiğim teolojik başlangıç noktaları konusunda destek oldular. 40 kişilik bir sınıfta haftada iki kez olan derslere, öğrencilerimle her hafta 10 kişilik 4 ayrı tartışma grubunda buluşarak ilaveler yaptım. Bu küçük, haftalık toplanmalarda öğrenciler kendi içlerinde birbirleriyle ve benle, ayrıca okuduğumuz parçalarla uğraşlarında çok samimi paylaşımlar gerçekleştirdiler. Birçoğu Vietnam'daki savaşın etik meseleleri, Afro-Amerikalılar için yurttaşlık hakları mücadelesi ve diğer çözüm isteyen sosyal adalet konularıyla çok derinden ilgileniyordu.

Öğrenciler ilk derslerimde Harvard'ın yeni profesörü Lawrence Kohlberg'in çalışmalarını bilip bilmediğimi sormaya başladılar. Kohlberg, Harvard Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde kendi araştırmaları ve ahlaki gelişim aşamaları teorisine dayanarak Ahlak Gelişim merkezini yeni kurmuştu. Çok geçmeden Kohlberg'in yayınlanmamış yazılarını buldum. Öğrencilerimiz vasıtasıyla tanıştık. Kohlberg'in kendi mülakat çalışması ve ahlaki gelişim teorisinin yanı sıra Jean Piaget'in bilişsel gelişim teorisini kullanması,

okuttuğum teolojik figürler ve Erikson'un çalışmaları hakkındaki zihnimdeki boşlukları doldurdu.

Kohlberg'i ve onun etrafındaki istekli genç araştırmacılar grubunu tanımanın etkisiyle, bir ya da iki yıl içinde öğrencilerime inanç gelişimi mülakatları dediğimiz çalışmayı yaptırmaya başladım. Kurguladığımız bir anketi ve bir takım yorum, analiz yönergelerini kullanmanın sonucunda sonradan inanç gelişim teorisi olarak bilinecek olan çalışmanın yapısı ve geçerliliği ile ilgili temel verileri oluşturmaya başladık.

Bu süreçte hayatım ve çalışmam adına Tanrı'nın lütuflarından birisi de 1970'lerin başında derslerimin birinde üçüncü sınıftaki üç Cizvit öğrencinin bulunmasıydı. Onlar, inancımın bu noktada aşırı şekilde bilişsel açıdan şekillendiğini, ibadet ve ruhsal açıdan daha derin ihtiyaçlarımın karşılanmadığını hissettiler. Beni Aziz Ignatius'un ruhsal egzersizleriyle tanıştırdılar. Sonuç olarak bu, Fr. Robert Doherty, S. J. liderliği altında, Ignatius geleneğinde, inzivaya rehberlik eden verimli bir Ondokuzuncu Şerh'e katılmama olanak sağladı.

Bu arada, Kohlberg'in Harvard Eğitim Enstitüsü'ndeki çevresiyle bağlarım gelişti ve derinleşti. Carol Gilligan, Robert Selman ve son olarak Robert Kegan ve din eğitimcisi Sharon Parks, diğer birçoğuyla birlikte, yapısal gelişimsel çalışmaların zengin ortamında biçimlendirici oldular. Jr. Joseph P. Kennedy Kurumu inanç gelişimi araştırması için önemli bir fon sağlayınca, teoloji ve gelişimsel psikoloji alanında yüksek lisans yapan öğrencilerden bir takım oluşturdum. 3 yıl boyunca öğrencilerimle birlikte inanç aşamalarının esas alındığı 359 görüşme gerçekleştirdik ve analiz ettik.

Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisinin artan etkisi ve pedagojik sonuçları ülkedeki ve aslında dünyadaki birçok Katolik okulda çok kabul gördü. Kohlberg'in yapısal gelişim teorisini, onun doğa kanunu geleneği ile yakınlığını da gözeterek savunan eğitimciler, ortaya çıkan çalışmayla ve inanç gelişimi teorisine ilgilenmeye hazır dılar. Bu ilgi her yıl Amerika Birleşik Devletleri'nden ve dünyanın her yerinden Katolik eğitimcilerin ve yüzlerce papaz ve rahibin katıldığı Din Eğitimi ve Pastoral Hizmetler için Boston Koleji Yaz Enstitüsü ile 10 yıllık birlikteliğe yol açan bir davete götürdü. Ortaya çıkan inanç gelişimi teorisinin iyileştirilmesi, benimsenmesi ve yayılması bu Boston koleji bağlantıları sayesinde olmuştur. *Stages of Faith*'i yazma ve Harper'da yayınlama çağrısı 1979'da yapıldı. Kısmen de dersin notları ile metinlerini kopyalayıp tüm dünyadaki meslektaşlara gönderen yaz kursundaki öğrencilerim buna sebep olmuştur. 1977'de, ders

vermek ve araştırma yapmak için Emory Üniversitesi Candler İlahiyat Fakültesi'ne geçmişim. Orada inanç gelişimi enstitüsüne verilen kuvvetli destekle 1981'de *Stages of Faith* isimli eserimi tamamlayıp, yayınladım. Ciltli ve ciltsiz baskılarını da sayarsanız kitap şu an 40. baskısını yapmıştır.

B. İnanç Gelişimi Teorisinin Tanımı

İnanç gelişim teorisi ve araştırması temellerini sosyal ilişkiler, bireysel kimlik, bireysel ve kültürel anlamların oluşum sürecinde bir temel olarak gördüğü genel bir inanç anlayışı üzerine odaklanmaktadır (Dell, 2000; Fowler, 1980, 1981, 1986a, 1986b, 1987, 1989, 1991, 1996). Hayatımızdaki birçok boyut gibi, inancın da genel hatlarıyla tanınabilir bir gelişim modeline sahip olduğu görülüyor. Bu gelişim modeli, gelişmekte olan duygular, bilişsellik ile ahlaki yorum ve tepkiler açısından karakterize edilebilir. İnancı hayal etme ve gerçekleştirme yollarımız daha genel manada bilme ve değer verme yollarımızla büyük ölçüde bağdaşiyor. Sizlerden inancı Hıristiyan, Budist, İslami ve Musevi inançtan daha kapsamlı bir manada düşünmenizi istiyoruz. Burada kullanılan anlamıyla inanç, dini inancın dahi ötesine geçebilir. Bu daha kapsamlı manasıyla anlaşılan inanç;

1. İnsanların yaşamlarına tutarlılık ve yön veren,
2. Onları diğer insanlarla paylaşılan güven ve sadakat ortamında buluşturan,
3. Kişisel duruşlarını ve toplumsal bağlılıklarını daha büyük çerçevede bir kaynağa bağlanma bilinciyle destekleyen,
4. Yaşamlarında nihai niteliklere sahip olmalarına dayanarak, insan hayatının ve ölümün zorluklarıyla yüzleşmelerini ve mücadele etmelerini sağlayan,

iman, değerler ve manalar oluşmasının altında yatan gerekli ve merkezi bir süreç olarak tanımlanabilir.

Bu geniş manasıyla ele alırsak inanç, insanoğlunun ortak bir özelliğidir. Çocuk psikiyatristi Erik Erikson'a göre, çocuktaki inanç anne ve diğer yakın bakıcılarla münasebet kurduğu sırada, temel güven duygusu ile başlar. Çocuk fiziki ve duygusal olarak olgunlaştıkça, inanç genişleyen bir alandaki nesnel ilişkileri de beraberinde getirir ve dini semboller ile uygulamalara maruz kalmak aşkın olana bağlılık bilincini besleyebilir. Bu geniş manada, doğumdan ergenlik yıllarına kadar inancın ortaya çıkışı ve gelişimi üzerine daha detaylı görüşler sunan araştırma, teori ve klinik gözlemler üzere hareket edeceğiz.

C. İnanç Aşamaları: Genel Bir Bakış

Aşağıdaki inanç aşamalarını ve getirdiği değişiklikleri tanımlarken, inanç gelişimini anlamayabilmek için karşılıklı birbirini etkileyen karmaşık bir takım faktörlerin hesaba katılması gerektiğini kabul etmeliyiz. Bunlar, biyolojik olgunlaşma, duygusal ve bilişsel gelişim, psiko-sosyal tecrübe ve dini-kültürel semboller, manalar ve pratikleri içermektedir. Cinsiyet ve ırkı da düşünürsek- ki bu açıklamada bunu yapmaya çalışacağız- karmaşıklık daha da artacaktır. İnançtaki gelişim bu yönlerin tümünü kapsadığından, insanın gelişimi -bir aşamadan diğerine hareketi- otomatik ya da kesin değildir. İnsanlar, genelde erken ya da orta dönem çocukluk yahut ergenlikle bağlantısı olması muhtemel yapısal inanç aşamalarıyla tanımlı kalırken, kronolojik ve biyolojik yetişkinliğe ulaşabilirler. Aynı sebeple, kişinin manevi eğilim ve disipliniyle birleşen manevi beslenme ve uygulama ortamları bazı çocukların inancında daha derin ve hızlı bir gelişime sebebiyet verebilir.

a. Temel İnanç (bebelikten 2 yaşına)

Yaşamın ilk yılı boyunca, diğer herhangi bir safhaya nazaran daha fazla fiziksel ve nörolojik büyüme ve gelişme meydana gelir. Sorunsuz bir hamilelik, doğum ve sağlıklı bir yeni doğanı ele alırsak, ebeveynler doğum kilosunun 5. ayda iki ve ilk yaş gününde de üç katına çıkmasını bekleyebilirler. İlk yıl boyunca doğumdaki boy uzunluğu %50 oranında artacaktır. İkinci yaş günü itibariyle beyin, nöronlarının milyonlarca kısa saplı sinir uzantıları üretmesiyle azami derecedeki erişkin ağırlığının %70'ini tamamlamış olacaktır. Bebekler 3. aylarında görsel ve işitsel uyarıcılarla en azından 3-5 saniye ilgilenebilirler. 16. haftalarında başlarını dik tutabilir ve 5. ay itibariyle de hoşnut ve sinirli oldukları durumlar için karakteristik kol ve bacak hareketlerini geliştirmiş olurlar. Bebekler 9. aylarında istedikleri nesnelere veya kucağa alınmak için el kol hareketi yapabilirler. Afro- Amerikan ve diğer etnik kökenlerin Avrupa kökenli birçok çocuğa göre bu ağır motor becerileri daha erken kazandığı bilgisiyle birlikte 12. aylarda kız çocukları destekle yürüyebilirler. Kız çocukları genelde bu fiziksel dönüm noktalarına erkek çocuklarından biraz daha erken ulaşırlar. İlk yaş günüyle birlikte kız çocuğu, görüş alanının dışına çıksa dahi bir nesnenin varlığının devam edeceği bilgisi olan nesnel sürekliliği idrak etmiş olur. (Dell & Dulcan, 1998; Zuckerman, Frank, & Augustyn, 1999).

Çocuk ve ebeveyni/bakıcısı arasındaki bağ, çocuğun gelecekteki ilişkileri açısından önemli sonuçları olan bir süreçtir. Bu bağ, doğumda başlayan ve daha sonraki aylarca beslenen ve devam eden, bireysel yetişkin

ve çocuk birlikteliğine özel ve fiziksel yakınlığı hem uyarıcı hem de onun tarafından uyarılan duygusal bir bağa işaret eder. İlk bakıcısına başarılı bir şekilde bağlandıktan sonra çocuk duygusal olarak bağlanma yeteneğini diğer insanları seçmek adına genelleyebilir. İlk yıl çocuğun diğer ilişkilerde sağlıklı bağlar kurma yeteneğini şekillendirme konusunda çok önemlidir. Erkek ya da kadın birçok bireyde yetersiz bakım, istismar ve ihmal bu çok önemli süreci kötü etkiler. Erikson'un çalışmasında, bu zaman periyodunun gelişimsel görevi temel güven duygusunun gelişimi olarak tanımlanır. (Erickson, 1963; Zuckerman ve ark., 1999).

Bu ilk aşamada, dil öncesi güven eğilimi kişinin ebeveynleri ve diğer bakıcılarıyla ilişkilerinin birlikteliğiyle oluşur. Bu güven duygusu, çocuğun gelişim sürecinde meydana gelen başarılı bilişsel ve duygusal ayrı kalma ve öz ayırt etme deneyimlerinin sonucunda oluşan kaçınılmaz şüphe ve kaygıyı dengelemektedir. Bu güven duygusunu oluşturmak için bir araya gelmiş tecrübeler vücut teması ve bakımı; sesli ve görsel etkileşim; erken oyun, besleme ve bakımla bağlantılı ritüelleşmiş etkileşimler ve bebeğin bakıcılarla ilişkisindeki kişiler arası samimi bağın gelişimini içerir. Bu gibi faktörler çocuğun kendisinde ve yakınındaki diğerlerinde tutarlılık ve güvenilirliği bulması, onlarla ilişki bağlarını kurması ve ebeveyn gözetiminde aktarılan daha kapsamlı değerler ve anlam bağlılıklarına güvenmesi adına daha önceden yükselişe geçen kabiliyeti artırır. Kaygı ve güvensizliğin, bakıcıların tutarlılığı ve güvenilirliğinin engel olacağı kendine ait bir ortaya çıkma örüntüsü vardır. (Erickson, 1963; Fowler, 1989, 1996; Stern, 1985).

b. Sezgisel-Yansıtıcı İnanç (Yeni yürüyen ve erken çocukluk)

Genç çocuklarda, kaba motor, ince motor ve bilişsel gelişim, merkezi ve çevresel sinir sisteminin olgunlaşma takvimiyle bağlantılı olan birleşik süreçlerdir. Nöronlar hareket eder, çoğalır ve daha karmaşık bağlar kurarlar. Çocuklar sinir iletkenlerinin üremesiyle daha karmaşık iletişim kurabilme yetisine sahip olurlar. Yağ ya da protein maddelerinin koruyucu tabakalarındaki nöronların zırhı olan miyelinleşme, sinirsel yanma oranını artırır, beyin hücreleri arasındaki ve beyinden vücudun diğer taraflarına giden daha hızlı daha karmaşık sinyallerin oluşmasına yardımcı olur. Bu fizyolojik süreçlerde iyi beslenme çok önemlidir ve erken eğitim teşviki, diğer türlü hareketsiz ya da uyarısız kalacak olan bazı sinir yollarını aktive etmesindeki rolü açısından artan bir değer kazanmaktadır. Yeni yürüme dönemi ve okul öncesi dönemler, beyin gelişiminin muazzam olduğu, genç kız ya da erkeğin fiziksel ve duygusal ihmal ve istismara hassasiyetinin devam ettiği zamanlardır. (Krug & Mikus, 1999; Zigler & Gilman, 1998).

Yeni yürüme, bilişsel olarak Piaget aşamaları arasında bir geçiş dönemidir. Duyusal motor dönemin son evresi, ikinci yaşın ilk kısmında ortaya çıkar. Çocuk sembolik düşünce ve temsili oyunu denerken Piaget'nin işlem öncesi dönemi ortaya çıkar. Yeni yürüyen çocuklar diğer çocukları merak ederler ve bireysel, yalnız oyundan (paralel oyun) aynı şeyi yan yana birbirleriyle çok etkileşim kurmadan yaptıkları (birlikte oyun) dönemine geçerler. Erikson için bu dönemin temel meselesi utanç ve şüphe karşısında otonominin durumudur ve her şey yolunda giderse istendik sonuçlar pozitif kendini tutma ve irade özellikleridir. (Dell & Dulcan, 1998; Erickson, 1963; Krug & Mikus, 1999; Lewis, 1997; Piaget, 1970, 1976).

Çocuklar kendileri ve etraflarındaki nesnelere hakkında iletişim kurmak için dili kullanmaya başladıkları andan itibaren, tecrübenin duygusal ve algısal sıralanmasına dayalı bir anlamlandırma stilinin ortaya çıktığını görürüz. Henüz tutarlı mantıksal süreçler tarafından kontrol edilemeyen hayal gücü hikâyelere, sembollere, rüyalara ve tecrübelerine cevap verir. Çocuklar duygu karışımlarını ve hem olağan realite hem de onu çevreleyen ve işine işlemiş yarı gölge halindeki gizemlerin yeniliğiyle mücadelelerinden doğan izlenimleri kontrol edip düzene koymak adına imajlar oluşturmaya çalışırlar. Ölüm bir tehlike ve gizem kaynağı olarak bilinçli bir odak noktası olur. Güç ve güçsüzlük tecrübeleri çocuğu sıkça korunma, güvenlik ve korunma için güven duyduğu kişilerin gücü konularıyla alakalı derin varoluşsal bir kaygıya iter. Henüz gelişmemiş olan bilişsel benmerkezcilik yüzünden, çocuklar kendi bakış açılarını diğerlerininkinden tutarlı bir şekilde ayıramaz. Basit görüş açısı ve işlemleri tersine çevirme yetisinden mahrum olan genç çocuklar sebep-sonuç ilişkilerini iyi anlayamazlar. Olayları düzensiz bir mahiyette yeniden ve yeniden yapılandırır. Fantezi ve hayal ürünü gerçeklikten ayırt edilemez. İnanç yapılanmaları sembollere, görünür güç ve cisimlere dayandırılır. İyi ve kötünün gücünü açık bir şekilde gösteren hikâyelere değer verilir; bunlar, peri masallarının sunduğu hikâyelerdeki iyinin kötüye karşı sağladığı temsili zaferleri tescil ederken, çocukların onları hem büyüleyen hem de rahatsız eden tehdit edici dürtüler ve istekleri sembolleştirmesi ve kabul etmesini mümkün kılar (Bettleheim, 1977). Bu aşamada güçlü dini semboller ve imajları sevgi ve dostlukla olduğu kadar derin korku ve suç duygularıyla da düzene koyma olasılığı vardır. Bu tarz olasılıklar bu aşamaya hem iyi hem de kötü adına derin, uzun sürecek duygusal ve hayali inançlar geliştirme potansiyelini vermektedir (Fowler, 1976).

c. Öyküsel-Lafzî İnanç (orta çocukluk ve devamı)

7 yaşında beyin yetişkin ağırlığının %90'ına ulaşmış ve miyelinleşme süreci de büyük ölçüde tamamlanmıştır. Hassas motor-uyumsal beceriler ve küçük kas kontrolü ilkökul çocuklarının ayakbalarını kolayca bağlaması, parmaklarını şaklatması ve ısıklık çalmalarına olanak verecek şekilde gelişmiştir. Kızların ergenlik değişimlerini erkeklerden ortalama 2 yıl daha erken yaşama eğilimleriyle birlikte, aşağı yukarı 10 yaşına kadar kızlar ve erkekler yakın boy ve kilolardadır (Dell & Dulcan, 1998).

Melvin Levine (1990) orta çocuklukta genç bir birey için 12 'gelişimsel amacı' ana hatlarıyla açıklamıştır: 1. öz saygıyı korumak 2. öncelikle akranları tarafından, sosyal kabul örmek 3. bireyselliği uyumla bağdaştırmak 4. rol modelleri belirlemek ve onlara izlemek 5. değerleri sorgulamak 6. aile içinde başarılı hissetmek 7. özgürlüğü ve otonominin sınırlarını araştırmak 8. bilgi ve yetenek açısından gelişmek 9. bedeniyle barışık olmak 10. korkularla başa çıkmak 11. dikkat çekme, maddi istekler, yeme ve cinsel dürtüleri de içeren istek ve güdülerini sınırlandırmak ve kontrol etmek 12. 'kendini bilmek' ya da öz bilinç durumunu geliştirmek.

Bu yeni ortaya çıkan dönemde önceki aşamanın duygusal ve hayali desteği hala etkin olsa da somut işlemsel düşünce (Piaget), bilinçli yorumlamanın daha sabit biçimlerini, tecrübe ve anlamların şekillenmesini mümkün hale getirir. Düşünce işlemleri artık tersine çevrilebilir. Bu da sebep-sonuç ilişkilerinin daha açıkça anlaşıldığı anlamına gelmektedir. Bireyin kendi tecrübe ve perspektiflerini diğerlerinininkilerden ayırtmasının sağlam bir kazanım olduğunu gösteren basit bakış açıları kazanımı da görülür. Genç birey dünyayı doğrusallık ve tahmin edilebilirlik açılarından zihninde oluşturur. Kuvvetli bir duygu kaynağı, bir önceki dönemin imaj stokunun üstü örtülmüş olsa da bilmenin daha erken çocukluğu işaret eden düzensiz, sezgisel formları daha mantıklı ve sıradan düşünce durumlarının kullanımına vakfedilmiştir.

Öyküsel-lafzî aşamada çocuk, ergen ya da yetişkin içselliği -kendinin ya da diğerlerinin hisleri, tutumları ve içsel yönlendirme süreçlerini- henüz kurgulayamamıştır. Bu demek oluyor ki 10 yaşındakiler henüz güvenilir biçimde kendi hislerine sahip değillerdir. Tanıma, yorumlama, güçlü hisler ve dürtüleri yönetmeyi öğrenme sürecinde yer almaktadırlar. Benzer şekilde, Tanrıyı da özellikle kişisel terimlerle kurgulayamazlar ya da Tanrıya son derece ayırttırılmış içsel duygular ve kişilerarası hassasiyetler atfedemezler. Bu yüzden eşyaların düzeninin daha geniş bir manada anlaşılması adına, bu aşama genellikle temel doğruluk ve etik mütakabiliyet çizgilerinin yanı sıra nihai çevreyi -Tanrının hükmü veya kontrolündeki

evrenin kozmik örüntüsü- inşa eder. Tanrı genelde tutarlı ve şefkatli bir model üzerine kurgulanır fakat sadece bir hükümdar ya da ata olarak. Bu dönemde kozmik bir doğruluk algısının işe yaradığı görülür: iyilik ödüllendirilir ve kötülük cezalandırılır.

Öyküsel-lafzî aşamada çocuk manaları şekillendirmede öncelikle hikâyeleri kullanır. Bu konuda bu dönem anlam vermeye kalıcı bir katkı sağlar. Öyküsel-lafzî dönem kadar kapalı olan hikâyeler düşünce dolu sentezlere yol açar. Ne çocuklar ne de ergenler (ya da yetişkinler) bu dönemde hikâyelerinde aşırı analitik ya da sentetik düşünceler taşırlar. Hayatlarının akarsularının merkezinden hikâyeler sunarlar. Onlar suyun geldiği ve gitmekte olduğu yer ya da daha geniş anlamların bağlantı sağlayabileceği ve anlaşılabilirliği kendi tecrübe ve hikaye koleksiyonuna entegre ettiği şey üzerine düşünmek için kıyıların dışına çıkmazlar. Bu dönemde sembollerin ve konseptlerin kullanımı geniş ölçüde somut ve gerçekçi olarak kalır.

Öyküsel-lafzî dönem yaşadığımız evrenin 'hemen bedel ödenecek bir evren' olmadığını; fena ve kötü insanların en azından kısa vadede hataları için muhakkak acı çekmediklerinin keşfedilmesiyle sona ermeye başlar. Ve genelde: 'kötü şeyler iyi insanlara olur'. Bu ikinci tecrübeye sahip olmakla basit kozmik ahlaki karşılık doğrultusunda inşa edilen Tanrıya inanmayı geçici veya sürekli olarak terk etmiş çocuklar için '11 yaşındaki ateistler' kavramını ürettik.

Öyküsel-lafzî dönem inanç hakkındaki duygu ve düşünceler üzerine düşünmenin başlangıcını oluşturur ve geliştirir. Carol Gilligan ve diğerlerine göre özellikle kızların erken dönemde fazla ilgi ve söz dağarcığına sahip olmaları onların kişiler arası ilişki yeteneklerinin ve duygu farkındalıklarının daha hızlı gelişmesine yol açmaktadır. Bu kızların bir taraftan daha büyük bir hassasiyet ve diğer taraftan da insanlar arası ilişkileri yönetme ve manipüle etmede kolaylıklar geliştirmeleriyle birlikte ilişki dinamiklerine erkeklerden daha erken ilgi duydukları anlamına gelebilir (Gilligan, 1982).

d. Yapay-Geleneksel İnanç (Ergenlik ve Devamı)

Ergenlik (kızlar için) boyda ve kiloda hızlı bir büyümeye, genel vücut yağı yüzdesinde bir artışa ve ikincil cinsel karakteristiklerin ortaya çıkışına neden olur. Ayrıca genellikle 8-13 yaşları arasında başlayan regl kanamasını da beraberinde getirir. Birleşik devletlerde ortalama regl yaşı Avrupa-Amerika kökenli kızlar için 12,9 dur; Afro-Amerika soyundan kızlar arasında yarım yıldan biraz daha erken olan 12,2 yaşlarıdır (her iki grup içinde 1,2 yaş

sapma vardır.) (Ford & Coleman, 1990; Neinstein, 1990; Offer, Schonert-Reichl & Boxer, 1996). Erkekler için ergenliğin vücuttaki ve duygusal değişimlerinin karşılaştırılabilir örneklerinin başlangıcı 1 yıl kadar sonra gerçekleşir.

Ergen bedeninde patlak veren fiziksel, hormonal ve cinsel değişimlerin yanında kişiler arası bakış açısı kazanma ve bilişsel işlevsellikte de devrimler meydana gelmektedir. Erken dönem formel işlemsel düşüncenin (Piaget) ortaya çıkışıyla genç bireyin düşünce ve muhakeme yeteneği de kanatlanır. Soyut kavramları kullanan ve onları kabullenebilen genç bireyler kendi düşünceleri hakkında, kendi hikâyeleri üzerine düşünmeye, kendi manalarını adlandırmaya ve sentezlemeye başlarlar (Piaget, 1970, 1976).

Bu dönemde kişilerarası müşterek perspektif edinimi gözleriz (Selman, 1974, 1976): 'Bana baktığımı görüyorum, Senin beni anladığın gibi ben de kendimi öyle anlıyorum.' Ve gözlem şöyle de değerlendirilebilir: 'kendini benim açımdan görüyorsun; benim gördüğümü düşündüğün seni de görüyorsun.' Bu kabiliyet, gençleri diğer insanlar için besledikleri manalar ve bu manaların ima ettiği değerlendirmeler konusunda ciddi şekilde hassaslaştırabilir. Fakat üçüncü kişinin bakış açısının eksikliği genelde genç ergeni cevaplara, yansıyan tepkilere ve önemli kişilerin değerlendirmelerine aşırı derecede bağımlı kılar. Kimlik ve kişisel içsellik—bireyin kendisinin ve diğerlerinin—ilgi çekici meseleler haline gelir.

Hem tarz hem de öz olarak kişilik bilinçli bir konu olmuştur. Ergen bu evrede kişisel açıdan eşsiz bir ortam oluşturur. Tanrı tasvirleri aşkı, anlamayı, sadakati ve kriz anlarındaki desteği kabul etmek gibi kişisel özelliklerle doldurulabilir. Bu dönem boyunca, gençler onların akranları, aileleri ve diğer aile dışı yetişkinler arasından en önemli olanlarıyla mutabakat ilişkileri kurmalarını sağlayacak inançlara, değerlere ve kişisel tarzı unsurlarına bağlanırlar. Aykırı unsurlar içerdiğinde dahi kimlik, inançlar ve değerler güçlü bir şekilde hissedilir. Fakat açık bir şekilden ziyade zımni bir şekilde desteklenme eğilimindedirler. Bu dönemde bireyin ideolojisi veya dünya görüşü yaşatılır ve dile getirilir; yalnızca git gide bir eleştiri ve aksettiren bir söylem meselesi haline gelebilir.

Bireyin kendindeki ve nesnel ilişkiler örüntülerindeki noksanlar giderilip iyileştirilmezse, bunlar ergenlikteki kimlik ve ideoloji oluşturma görevlerinde bilişsel yeteneklerin kullanımını engelleyebilir. Ergenlerin ve yetişkinlerin duygusal ve bilişsel fonksiyonları arasında direkt olarak erken

çocukluktan gelen bu tarz çözülmemiş meseleler ve ilişkilere atfedilebilecek bölünmelere sık sık rastlarız. Bazen yapıcı bir narsist olarak tanrı potansiyeli bir kenara konmalıdır çünkü Tanrı sadece ilk baştaki ve en göze çarpan nesnel ilişkilerimizdeki tecrübelerimizden meydana gelen utanç verici ve narsist niteliklerle duygusal olarak doldurulabilir.

Yapay-geleneksel inancın tek kesin sınırı üçüncü şahıs perspektifinden bakmanın eksikliğidir-kendini ve diğerini aynı çerçevede tutacak bir perspektif oluşturacak ve işletecek, kişiler arası ilişkiler söz konusu olduğunda gelişen bir tarafsızlığa temel sağlayacak bir gücün eksikliği. Bu demek oluyor ki, yapay-geleneksel karakter, bireyin kimliği ve diğerleri için taşıdığı manayla ilgili doğrulama ve açıklık konularında önemli şahıslara bağımlı olmasıyla, henüz kendilerinin dışında bir bakış açısından kendi-diğerleri arasındaki ilişkileri görüp değerlendirebileceği bir üçüncü şahıs perspektifine sahip değildir. Yapay-geleneksel dönemde genç birey ya da yetişkin 'Onların istibdadında' yani nüfuzlu, önemli şahısların tepkileri ve değerlendirmelerinde- kapana kısılmış kalabilir.

D. İnançın Daha İleri Aşamaları

Gençlik, orta yaş ve ileri yetişkinlikte tecrübe edilebilen gelişim gidişatı bağlamında genellikle çocukluk ve ergenlik döneminde karşılaşılan inanç gelişim aşamalarının yerini belirlemede, okuyucular inanç gelişim teorisinin son üç aşamasında oldukça az ayrıntıya girilmiş olmasını faydalı bulabilirler. Ek olarak, takdir ediyoruz ki çoğu profesyonel sadece çocukların hayatında önemli yeri olan ebeveyn ve diğer yetişkinlerle çalışmayıp ayrıca yetişkin hastalarla klinik çalışmalara devam ediyorlar ve bu yüzden doğumdan yaşamın sonuna kadar tüm teoriyle ilgilenebilirler.

İnanç gelişim teorisi genel olarak ve özellikle son üç aşamasıyla düşünüldüğünde, üç noktayı akılda tutmak gerekir.

İlk olarak, herhangi belli bir zamandan bireyin hangi aşamada ilerlediğine karar vererek, bir seviye belirlememiz ya da o bireyin inandığı şeyin Tanrısıyla ilişkisinin geçerliliği, samimiyeti, değeri ve etkililiği hakkında bir yargıya varmamızın bir yolu yoktur. Bireyin aşamasını ya da aşama geçişini belirlemek onun manevi hayatının, o ya da başka bir aşamadaki herhangi birinin manevi hayatından daha iyi, güvenilir ve istendik olduğunu göstermez. İnanç gelişim teorisinin 'bir Hıristiyan, bir Musevi, bir Müslüman ya da herhangi bir inanç geleneğinin bireyinin ne kadar iyi olduğunun ölçütü olarak kullanılması amaçlanmamıştır ve amaçlanmamalıdır. Bu tarz yargılara varmak bu teorinin büyük ölçüde

kötüye kullanılmasına sebep olur. Bireyin inancı ve dini/manevi kimliğinin içeriği üzerine bir değer yargısı koymuyoruz. Biz, bireyin şahsi inanç toplumunun içinde ve dışında kendi inancının üstün ya da yüce varlığı ve diğer insanlarla olan ilişkilerini oluşturan bilişsel, etik ve diğer gelişim formlarını değerlendirme yoluyla bilme ve ilişkilendirme örüntülerini tanımlamaya çalışıyoruz.

İkincisi, peş peşe gelen her aşamayla birlikte nitel olarak ayrılabilir düşünce, kavrama ve davranış örüntüleri ortaya çıkıyor ve her aşamada nitel olarak yeni ve daha karmaşık işlemler, yetenekler önceki aşamalardakilere ekleniyor.

Üçüncüsü, bir aşamadan diğerine geçiş kaçınılmaz ya da öngörülebilir değildir. Örneğin, birçok ilkokul yaşındaki çocuk en iyi efsanevi-lâfzî dönemde tanımlanmasına rağmen, birçok ergen ve yetişkin de öyledir. Bu aşamalarda üst yaş limiti yokken, sonraki aşamaların daha aşağısında rastlanmadığı minimum yaşlar vardır. Örneğin, bir bireyin ilk ergenlik ya da yetişkinlik yıllarından önce yapay-geleneksel dönemle tanımlanması olası değildir ve yirmili yaşların başından önce bireysel-aksettirici aşamada takılıp kalmış birisini görmemiz nadir olan bir şeydir. Diğer taraftan, alt sınırdaki yaşlardan daha büyük olan bireylerin bir sonraki aşamaya geçiş yaşadığı görülebilir. Ve çoğu kişinin sonraki aşamalara ulaşamaması da seyrek değildir. Yine söylemek gerekirse, bu herhangi bir bireyin dini inancının olgunluğu, samimiyeti ya da değeriyle alakalı bir değer yargısı oluşturmaz (Fowler, 1981, 1987).

a. Bireysel-Yansıtıcı İnanç

İki önemli gösterge bireysel-mütefekkir inanca işaret eder. İlk olarak birey, değerler, inançlar ve bir önceki aşama olan yapay-geleneksel aşamayı oluşturmanın bir parçası olarak kabul ettiği taahhütler üzerine eleştirel bir şekilde düşünme yeteneğini geliştirmiş olmalıdır. Bu derinlerde tutulan inançların revizyonu sancılı bir süreç olabilir. İkincisi, kişi diğer bireylerle, kurumlarla ve bireyin o zamana kadar ayakta durmasının kanıtı olan dünya görüşüyle bağlantılı bağımsız yargı yeteneği taşıyan bir öz kimlik ve öz-değer geliştirme adına mücadele etmesi gerekir. Bu dönemin temsili soruları: 'birisinin kızı, oğlu ya da eşi olarak tanımlanmadığımda kimim? Eğitim, iş ve profesyonel kimliğimden ayrı olarak kimim? Arkadaş çevrem ve aile topluluğunun da üzerinde kimim? Bireysel-yansıtıcı duruşu oluşturmada, kalıtımla geçmiş ya da tanıdık semboller, itikatlar, inançlar, gelenekler ve dini göstergeler dikkatlice gözden geçirilir ve diğer inanç ve geleneklere ait

olanlar ne sunmak zorunda kalacaklarıyla alakalı değerlendirilebilir. Bu değerlendirme laik değerler sistemi, dünya görüşleri ve onları destekleyen çevrelere de uygulanabilir. Sonunda, tanıdık ya da geleneksel inançlar ve pratikler reddedilip terk edilmeyebilir, fakat duruyorlarsa, farkındalık, açıklık ve kasti seçimle duruyor olurlar (Fowler, 1981, 1987).

b. Birleştirici İnanç

Birleştirici aşama, tüm doğrulara birçok perspektiften yaklaşılabileceğini ve inancın bu çoklu perspektifler arasındaki gerilimi dengelemesi ve sabit tutması gerektiğini kabul eden yetişkin bir akseden düşünürün karakteristiğidir. Bu aşama paradokslardan yola çıkar. Örneğin Hıristiyanlıkta, Tanrı mutlak güç sahibi olarak görülür fakat Tanrı insanlara yetki ve özgürlük bahsetmede gücün ilahi ifadesini sınırlar. Ve tarihin hükümdarı olmasına rağmen, Tanrı kendisinin diğer insanların elleriyle ölmesine izin veren alçakgönüllü, mütevazı bir insan şeklini almıştır. Bu bilgi ve inanç kaçınılmaz bir paradoks ve gerilimli, karmaşık bir güvenle bağlılığın üstüne inşa edilmiştir.

Birleşik aşamadaki bireyler, diğer kültürel ve dini geleneklerin gerçeklerine ilkeli bir ilgi ve açıklık gösterirler ve bu farklı kişilerle diyalog kurmanın kendi gelenek ve inançlarına derin anlamlar ve yeni kavrayışlar getireceğine inanırlar. Bu aşamada ele alınan diğer paradokslar bireyin hem yaşlı hem de genç, aynı zamanda erkeksi ve kadınsı özelliklere sahip olması, bilinçli ve bilinçsiz, kasti olarak yapıcı ve iyi maksatta olurken aynı zamanda hayatın bazı yönlerinde ve toplum üyeliğinde kasıtsız olarak yıkıcı olması gibi gerçeklikleri içerir. Birey tek ve bireyselleşmiştir, fakat hem arkadaşları hem de yabancılarla dayanışık bir yardımlaşmaya bağımlı olduğunun da yüksek farkındalığına sahiptir. Bu, Tanrı, diğerleri ve kendisiyle bağlar kurmak adına yeni yollar arayışına neden olur (Fowler, 1981, 1987).

c. Evrenselleştirici İnanç

İnanç aşamalarının bu incelemesinde, her bir aşamadaki 'hesaba katılan insanlar' çevresi genişlemiştir, böylece bireyin inancı evrenselleştirici aşamaya ulaştığında ulus, sosyal sınıf, cinsiyet, yaş, ırk, politik ideoloji ve dini geleneği önemsemeden yaratılış ve varlıkla bir bütün olarak ilgilenir. İnancın bu nihai aşamasında, karakter kendi limitlerinden bir temelsizliğe ve bireyin kutsal olanı anlamadaki katılımına çekilir. Bir zamanlar düşman olarak görülenlerin de Tanrının çocuğu olduğu ve koşulsuz sevgiyi hak ettikleri anlaşılabilir. Tanrının sevgisi ve adaletinden doğan bütün canlılara itibar etmenin göstergesi olarak aksi yöndeki sosyal

şartları değiştirmeye uğraşan aktivizm hareketine öncülük ederek her türlü kötülüğe şiddet göstermeden karşı çıkarılır.

Evensel inancın bireyleri ortak noksanlar ve tutarsızlıklarla insanoğlu gibi yaşamaya devam ederken, bütün yaratılanların tanrının iyiliğine işaret etmesi ve tüm insanlığın barış içinde birlik olması gerektiği konusundaki tutkularının gücü çok iyidir. İnançlarını yaşamadaki cesaretleriyle, geri kalanımız için hem özgürleştirici hem de tehdit edicidirler. Nispeten çok az birey bu görüş ve inanç-bağlantılı hareket seviyesine ulaşır. Evrenselleştirme sürecini yaşayan ya da çoğu kişinin yaşadığı konusunda mutabık olduğu bu istisna figürler arasında Mohandas Gandhi, Rahibe Teresa, Aziz Dr. Martin Luther King Jr., ve belki de bazılarının iddia edeceği gibi eski Amerika başkanı Jimmy Carter, başpiskopos Desmond Tutu, ve idam cezası karşıtı aktivist Rahibe Helen Prejean vardır (Fowler, 1981, 1987).

E. İnanç Aşamaları:

a. Kapsayıcı Olma Çabası

İnanç gelişim teorisi spesifik din kategorileri arasında köprü vazifesi görür. Dünyanın dini geleneklerinin yorumlanmasında çok büyük bir bilim adamı olan Wilfred Cantwell Smith (1979) kısa ve öz bir inanç tanımı ortaya atmıştır:

İnanç, insan yaşamının bir vasfıdır. En iyi şekliyle, dinginlik ve cesaretin, sadakat ve hizmetin şeklini almıştır: bireyin evrende kendisini evinde hissetmesini ve bireyin dünyada ve kendi hayatında derin ve nihai ayrıca bu seviyede her ne olursa olsun sabit kalacak bir manayı bulmasını sağlayan sessiz bir güven ve neşe. Bu tür inançtaki adam ve kadınlar, felaket ve karmaşayla refah ve üzüntüyle; itikat ve dürtü durumlarıyla hiç istiflerini bozmadan ve diğer durumlarla da neşeli bir metanetle başa çıkarlar(s. 12).

Smith inancı sıklıkla eş anlamlısı olarak kullanılan diğer terimler mukayese eder: din ve inanma. Yakın bir çalışmada büyük dünya geleneklerinin çoğunun inancı sadece bir inanma ya da dini bir geleneğin öğretilerine bağlanma olarak görmediğini bulmuştur. Daha ziyade der ki: ‘ inanç, kalp veya irade, sadakat ve güven bağlılığı diye bir düzen içerir.’ (s. 11). Hinduların inanç terimi, *sraddha*’yı açıklaması bunu en iyi şekilde gösterir: ‘ neredeyse hiçbir eş anlamlısı olmadan bireyin kalbini adaması anlamına gelmektedir.’ Bireyin kalbini birisine ya da bir şeye vermesi ise bireyin ‘görmüş’ olmasını ya da sağdık kalacağı bir nokta görmüş olmasını gerektirir (s. 11). İnanç kalbin dinlenmesidir, güvenin ve sadakatin bir gerçekliğe,

varlığa ya da güce teslim edilmesidir (Fowler, 1981). Smith inanç için İbrani (*aman he'min, munah*), Yunan (*pistuo, Pistis*), ve Latin (*credo, credere*) kelimelerinin Budist, Müslüman ve Hindu kaynaklarındakilerle paralel olduğunu da belirtmektedir (Fowler, 1981; Selman, 1976).

b. Dini Gelişim Teorisi ve Araştırmasının Önemli Tartışmaları

İnanç gelişim teorisi ve araştırması eleştirmenlerinin konu üzerine yazdığı dört kitap derlemesi vardır. (Yazar: lütfen referanslardan önce gelen notun burada belirtilmesi gerektiğini teyit ediniz). İlki 1980de ortaya çıkmış ve Katolik Leuven Üniversitesi'nde dini eğitmen olan Dr. Christiane Brusselmans tarafından başlatılmıştır. O, Leuven'deki meslektaşları ve Harvard gelişimcileri, Lawrence Kohlberg, James Fowler ve Robert Keagan ile 1979'da Fransa'nın güneyindeki 12. yüzyıl Cistercian Abbaye d, Senanque'de bir konferansta bir araya gelmiştir. Bu konferans, özellikle Belçika'dan, İsviçre, İrlanda ve Amerika'dan bir grup uluslararası bilim adamını, Protestanlar, Katolikler ve Musevileri de içine alacak şekilde bir araya getirmiştir. Bu verimli konferanstaki makalelerin derlemeleri *Etik ve Dini Olgunluğa Doğru* adıyla yayımlanmıştır (Brusselmans, 1980).

Yazıların ikinci derlemesi Princeton İlahiyat Fakültesi'ndeki Prof. Craig Dykstra ve Dr. Sharon Daloz Parks ve daha sonra da Harvard Din Bilimi Fakültesi'ndeki bir profesör tarafından yayına hazırlanmıştır. New York'taki Auburn İlahiyat Fakültesi'nin dekanı Barbara Wheeler'in desteği ve konukseverliğiyle, Prof. Dykstra ve Parks, inanç gelişim teorisi ve araştırmasıyla bağlantılı yapıcı eleştiriler ve öneriler sunan çalışmaları tanıtmak için New York'taki din bilimi, psikoloji ve din eğitiminden 13 kişilik bir profesörler grubuyla bir araya gelmişlerdir. Bu konferansta dikkat çeken bir tema da, cinsiyet çalışmaları ve kadınların teolojik söylemlerine dayanarak, inanç gelişim teorisini yorumlayan ve ona alternatifler sunan feminist söylemlerin kasti katılımından meydana gelmiştir. Konferans 1982de gerçekleşmiş; tutanakları da 1986da İnanç Gelişimi ve Fowler adıyla yayımlanmıştır (Dykstra & Parks, 1986).

İnanç gelişim teorisine eleştirel bir şekilde yaklaşan yazıların üçüncü derlemesi de Kuzey İngiltere Hıristiyan Eğitim Enstitüsü'nden Dr. Jeff Astley ve Galler, Carmarthen, Teslis Koleji'nden Dr. Leslie Francis'in editörlüğünde şekillenmiştir. Bu baskı, öncekilerden farklı olarak, bir konferans sonucunda oluşmamıştır. Editörler daha çok, birçoğu önceden dergilerde yayımlanmış olan Amerika ve İngiltere'den yazarların inanç gelişimi üzerine yorumlarını ve eleştirel makaleleriyle Fowler'ın yazılarını bir araya getirmişlerdir.

Yazarların çoğu din eğitimcileri ve gelişimsel çalışmalar alanındaki bilim adamlarıydı (Astley & Francis, 1992).

Eleştirel yorumların dördüncüsü, İngilizce konuşan okuyucular için çevrilse de öncelikle Avrupalı yazarlar tarafından kendileri için hazırlanmıştır. Bu ciltte, Tübingen Üniversitesi'nden Karl Ernst ve Friedrich Schweitzer tarafından yayına hazırlanan makaleler inanç gelişim teorisini, Jean Piaget'nin yapısal gelişim geleneği hakkındaki çalışması özellikle çocuk ve gençlerdeki çalışmalarla bağlantılı olarak deneysel bir düzleme dayanan İsveç Bilim adamı Fritz K. Oser'in dini gelişim üzerine çalışmasıyla birlikte ele almıştır. Oser, İsveç, Avrupa ve diğer okullardaki dini öğretim hakkında bilgi vermek için yazmıştır (Fowler, Nipkow, & Schweitzer, 1991). Hem Fowler hem de Oser Jean Piaget'e olduğu kadar Lawrence Kohlberg'e de minnet borçludur. Bu baskıda, yapısal gelişimsel teorilerin arka planı ve eleştirisi üzerine en etkili yorumlardan bazıları Nipkow ve Schweitzer'den, Notre Dame Üniversitesi'nden Clark Power ve İngiltere Whitelands Koleji Rohampton Enstitüsündeki Nicola Slee'den gelmektedir. Dini eğitim açısından da Fordham Üniversitesi'nden Gloria Durka, New York Üniversitesi'nden Gabriel Moran, ve Birmingham Üniversitesi'nden John W. Full (İngiltere) keskin anlayışlar sunmuşlardır.

c. İnanç gelişim Teorisi Tartışmalarında Kritik Bir Mesele

İnanıyorum ki inanç gelişimini bazı çekincelerle de olsa destekleyen ve ona karşı güçlü eleştirel direnç geliştirenler arasındaki en merkezi bölünme, inanç gelişim teorisinin inancı birçok gelenekteki hatta laik ideolojiler güden bazı bireyler veya gruplar için bile inanç dinamiklerini kapsayacak şekilde fonksiyonel ve yapısal bir manada tanımlamaya çalışma çabasıdır. Farklı bilişsel, etik ve duygusal işlem seviyelerine odaklanmakla birlikte yapısal gelişimsel eğrilerin kullanımını benimseyenler, hazır olma ve eğitimsel metotların karşılaştırılması meselelerini işaret ederken araştırmayı ve aşama teorisini genelde faydalı bulurlar. Teorinin sunduğu iskelenin öğretimde yer alan eğitimsel amaçların şekillendirilmesi ve inanç geleneklerinin araştırılmasında ayrıca yararlı olduğunu düşünürler. Benim gibi onlar da inanç geleneklerinin değişmeyen içeriğinin, kutsal kitaplar, dini ayinler, etik öğretiler ve kutsallık vizyonlarıyla inancın oluşmasında güçlü, farklı ve benzersiz unsurlar sunduğunu kabul edip öne sürerler. İnancın değişmeyen içeriğindeki 'gücü yapılandırma' inananların algıları, güdüleri, vizyonları ve hareketleri üzerinde muazzam bir etki yaratır. Fakat aşama teorisi, öğretim yolları ve yansıtıcı soruşturma ve karmaşanın farklı seviyelerindeki inancın sembolleri, uygulamaları ve içeriğiyle her bir

aşamanın ve -zihnin işlemleriyle onu meydana getiren duyguların-kabiliyetlerini karşılaştırmaya yardımcı olarak katkısını gerçekleştirir. Bu düşüncedeki eğitimciler inanç gelişim teorisini kişileri farklı yaş ve aşama seviyelerinde eğitmek ve metotlarını grupların olası aşamaları ve aşama alanlarıyla iletişimsel uygulamaları karşılaştırmak adına faydalı bulurlar.

Diğer taraftan, teolojik nedenlerle, inancın Hıristiyanlığa ya da başka bir spesifik dini geleneğe özgü ve eşsiz olduğunu düşünenler vardır. Onlar için inanç jenerik değildir ve belli geleneklerin içerik ve uygulamalarından ayrı tanımlanamaz. Dykstra, İnanç Gelişimi ve Fowler kitabındaki (Dykstra & Parks, 1986) ilk makalesinde(1986a) inancın yapısı ve fonksiyonunun Hıristiyan inancının özü, içeriği ve uygulamalarından ayrı tutulmasına karşı çıktığı samimi bir tartışmaya girer. Fakat daha sonra Dykstra'nın aynı baskıda(1986b) -eğer ki bir inanç geleneği içeriğinin yapılandırmacı gücü bir kenara konmuyor yahut diğer gelenekler ya da laik düşüncedekilerle değiştirilebilecek bir şey gibi gösterilmiyorsa- aşama teorisinin yapısal dönemlerine bağlı olarak kişilerde uygun öğretim ve müfredat seviyelerine rehberlik etme ve bunu kontrol etme konularında yararlı olmasıyla ilgili güçlü ve net bir açıklama sunması beni memnun etmiştir.

Bu mesele çok önemlidir ve açıkça belirtilmelidir ki dini inanç geleneği içeriklerinin yapılandırmacı gücü—öğretiler, kutsal kitaplar, uygulamalar, temel yapıları ve güçleriyle etik uyumlar- inanç gelişim teorisinin kullanımında asla göz ardı edilmemelidir. Dini eğitimin öncelikli amacı asla basit bir şekilde aşama ilerlemelerini hızlandırmak olmamalıdır. Daha çok, aşamalara ve aşama ilerlemelerine dikkat çekmek öğretilerimizi ve dini geleneğin üyeleriyle ilişkilerimizi şekillendirmede yardımcı olma noktasında çok önemlidir. Uygun şekilde anlaşılan inanç gelişiminde, ilerleme, inancın özünü ve uygulamalarını öğretmenin ikincil ürünü gibidir.

Sonuç

Bitirirken, inanç gelişimi teorisinin bazı güç, sınır ve eleştirilerinin belirtilmesi gerekir. Neyse ki etkili bir çalışma olan 359 mülakat örneği neredeyse her iki cinsiyetten de %50 olacak şekilde dengededir. Orijinal örnekte Protestanlar görüşmecilerin %45ini oluşturuyordu, Katolikleri %36.5 temsil etti, Museviler %11.2 ve Ortodoks Hıristiyanlar da %3.6'sıydı. Kalan %3.6 diğerleriydi. Birleşik devletlerdeki diğer büyük geleneklere bağlı olanların sayısındaki artış göz önüne alınırsa, Müslüman, Budist ve laik görüşmecileri de içine alacak şekilde örneği genişletmek adına mülakat

araştırması yeniden uygulanmalıdır. Görüşmeciler boylamsal olarak da çalışılmamıştır.

Ayrıca, kurumsal çalışmaların çoğu 1970 ve 80lerde yapılmıştır. 1990ların başlarında bunu izleyen çalışmalar büyük ölçüde teoriyi doğrulamıştır. Bielefeld Üniversitesi'nden Prof. Heinz Streib şu an inanç gelişimi geleneğindeki en önemli araştırmayı gerçekleştiriyor. Onun ve meslektaşlarının Avrupa ve birleşmiş milletlerde gerçekleştirdiği çalışma bu meselelerde hatırı sayılır, elle tutulur, yeni veriler sağlama konusunda umut vaat ediyor.

İnanç gelişimi mülakatlarının yeni, büyük bir alanı da 'küreselleşmenin' ve 'post modern çevre' denilen tecrübî özelliklerin insanların inancına etkileri konusuna ışık tutabilir. Bu fenomenlerin her ikisi de bir taraftan radikal sekülerleşme ve dini ve ahlaki otoritenin erozyona uğradığı örüntülerden bahsederken; diğer taraftan, çelişkili bir şekilde, tutucu ve gelenekçi dini uygulamaların dünya çapında artmasından bahsediyor. Bu faktörlere ek olarak birçok dindar olmayan insanın maneviyata karşı artan ilgisi ve birey inanç gelişim teorisinin bugün karşı karşıya olduğu zenginliği ve çeşitliliği anlamaya başlıyor.

Not: Yazarın inanç gelişimi ve pratik teoloji çalışmalarını ciddi bir şekilde inceleyen uluslararası yazarların en güncel ve önemli yazıları Osmer ve Schweitzer'de (2003) bulunabilir.

KAYNAKÇA

ASTLEY, J., & FRANCIS, L. (Eds.). (1992). Christian perspectives on faith development. Leominster, UK: Gracewing; Grand Rapids, MI: Eerdmans.

BETTELHEİM, B. (1977). The uses of enchantment: The meaning and importance of fairy tales. New York: Vintage.

BRUSSELMANS, C. (Ed.). (1980). Toward moral and religious maturity. Morristown, NJ: Silver Burdett.

DELL, M. L. (2000). She grows in wisdom, stature, and favor with God: Female development from infancy through menarche. In J. Stevenson-Moessner (Ed.), In her own time (pp. 117-143). Minneapolis, MN: Fortress.

- DELL, M. L., & DULCAN, M. K. (1998). Childhood and adolescent development. In A. Stoudemire (Ed.), *Human behavior: An introduction for medical students* (3rd ed., pp. 261–317). Philadelphia: Lippincott-Raven.
- DYKSTRA, C. (1986a). What is faith? An experiment in the hypothetical mode. In C. Dykstra & S. D. Parks (Eds.), *Faith development and Fowler* (pp. 45–64). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- DYKSTRA, C. (1986b). Faith development and religious education. In C. Dykstra & S. D. Parks (Eds.), *Faith development and Fowler* (pp. 251–271). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- DYKSTRA, C., & PARKS, S. D. (Eds.). (1986). *Faith development and Fowler*. Birmingham, AL: Religious Education Press.
- ERIKSON, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). New York: Norton.
- FORD, C. A., & COLEMAN, W. L. (1990). Adolescent development and behavior: Implications for the primary care physician. In M. D. Levine, W. B. Carey, & A. C. Crocker (Eds.), *Developmental and behavioral pediatrics* (3rd ed., pp. 71–72). Philadelphia: Saunders.
- FOWLER, J. W. (1974). Agenda toward a developmental perspective on faith. *Religious Education*, 69, 209–219.
- FOWLER, J. (1980). Faith and the structuring of meaning. In C. Brusselsmans (Ed.), *Toward moral development and religious maturity* (pp. 58–81). Morristown, NJ: Silver Burdett.
- FOWLER, J. W. (1981). *Stages of faith*. New York: HarperCollins.
- FOWLER, J. W. (1984). *Becoming adult, becoming Christian: Adult development and Christian faith*. San Francisco: Harper and Row. (Revised edition published by Jossey-Bass, 2000)
- FOWLER, J. W. (1986a). Faith and the structuring of meaning. In C. Dykstra and S. D. Parks (Eds.), *Faith development and Fowler* (pp. 15–42). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- FOWLER, J. W. (1986b). Dialogue toward a future in faith development studies. In C. Dykstra and S. D. Parks (Eds.), *Faith development and Fowler* (pp. 275–301). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- FOWLER, J. W. (1987). *Faith development and pastoral care*. Philadelphia: Fortress Press.

- FOWLER, J. W. (1989). Strength for the journey: Early childhood development in selfhood and faith. In D. Blazer (Ed.), *Early childhood and the development of faith* (pp. 1–36). Kansas City, MO: Sheed and Ward.
- FOWLER, J. W. (1991). *Weaving the new creation: Stages of faith and the public church*. New York: HarperCollins.
- FOWLER, J. W. (1996). *Faithful change: The personal and public challenges of postmodern life*. Nashville, TN: Abingdon.
- FOWLER, J. W., NIPKOW, K. E., & SCHWEITZER, F. (Eds.). (1991). *Stages of faith and religious development*. New York: Crossroad.
- GILLIGAN, C. (1982). *In a different voice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- KRUG, E. F., & MIKUS, K. C. (1999). The preschool years. In M. D. Levine, W. B. Carey, & A. C. Crocker (Eds.), *Developmental and behavioral pediatrics* (3rd ed., pp. 38–50). Philadelphia: Saunders.
- LEVÎNE, M. D. (1990). Middle childhood. In M. D. Levine, W. B. Carey, & A. C. Crocker (Eds.), *Developmental and behavioral pediatrics* (3rd ed., pp. 51–67). Philadelphia: Saunders.
- LEWIS, M. (1997). Overview of infant, child, and adolescent development. In J. M. Wiener (Ed.), *Textbook of child and adolescent psychiatry* (2nd ed., pp. 44–56). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- NEINSTEIN, L. S. (1990). Menstrual problems in adolescents. *Medical Clinics of North America*, 74, 1181–1182.
- OFFER, D., SCHONERT-REICHL, K. A., & BOXER, A. M. (1996). Normal adolescent development: Empirical research findings. In M. Lewis (Ed.), *Child and adolescent psychiatry: A comprehensive textbook* (2nd ed., p. 280). Baltimore: Williams and Wilkins.
- OSMER, R. R., & SCHWEITZER, F. L. (Eds.). (2003). *Developing a public faith: New directions in practical theology*. St. Louis, MO: Chalice Press.
- PIAGET, J. (1970). Piaget's theory. In P. Mussen (Ed.), *Carmichael's manual of child psychology*, (3rd ed., vol. 1). New York: John Wiley and Sons.
- PIAGET, J. (1976). *The child and reality*. New York: Penguin.
- SELMAN, R. L. (1974). *The developmental conceptions of interpersonal relations*. Boston: Harvard- Judge Baker Social Reasoning Project.
-

- SELMAN, R. L. (1976). Social-cognitive understanding: A guide to educational and clinical practice. In T. Lickona (Ed.), *Moral development and behavior* (pp. 299–316). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- SMITH, W. C. (1979). *Faith and belief*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- STERN, D. N. (1985). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books.
- ZIGLER, E. F., & GILMAN, E. D. (1998). Day care and early childhood settings. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 7, 483–498.
- ZUCKERMAN, B. S., FRANK, D. A., & AUGUSTYN, M. (1999). Infancy and toddler years. In M. D. Levine, W. B. Carey, and A. C. Crocker (Eds.), *Developmental and behavioral pediatrics* (3rd ed., pp. 24–36). Philadelphia: Saunders.

